Honderd jaar katholiek leven in Nederland

De R.K. Kerk in Nederland heeft in heel haar geschiedenis en sedert de Reformatie van de 16de eeuw niet zo'n grote verandering doorgemaakt als in de laatste honderd jaar. De lotgevallen van het Nederlandse katholicisme behoren tot de grootste raadsels van de 20ste eeuw: opkomst, bloei en neergang. En sinds de jaren 60 is er een crisis in deze kerk, zoals zij sinds de Hervorming niet meer beleefd heeft.
Het is niet mogelijk om in een artikel deze geschiedenis volledig te schetsen. Wij willen even stilstaan bij drie impressies in deze eeuw en slechts enkele opvallende feiten in herinnering brengen.

Na een paar eeuwen uitsluiting en schuilkerken kreeg Nederland in 1853 weer bisschoppen en brak de tijd aan van de emancipatie: een worsteling om voortaan ook als katholiek mee te tellen, maatschappelijk en politiek in de samenleving. En na de zogenaamde waterstaatskerken (met toestemming van de Staat gebouwd) mochten nu mooie, neo-gotische kerken met ranke torens gebouwd worden, als getuigenis van Gods glorie. Wat hebben onze voorouders daarvoor vele en grote offers gebracht.

De Nederlandse katholiek was een *trouwe* katholiek. De parochie moet er voor zorgen allemaal bij elkaar te blijven en vanuit de kerk moet de katholiek zich aanpassen aan de maatschappelijke ontwikkelingen. En zoals het van boven is voorgeschreven, zo moeten de katholieken in deze structuur heel hun kerkelijk leven 'practizeren'. En aan dit 'practizeren' wordt de groei en de bloei van de parochie afgemeten. De parochie is een groot gezin, waarin de kerk het Huis van God is. En in en rond het gezin draait alle leven in de parochie, vooral de hoogtepunten van het kerkelijk jaar: Kerstmis, Vastentijd, Pasen, Pinksteren, Sacramentsdag, de eerste November.

Deze vorm van katholiek leven is in de eerste helft van de 20ste eeuw tot zeer grote bloei gekomen. Het georganiseerd katholicisme is op lokaal niveau in de parochies ontstaan en beproefd, geleid en gestuurd door de bisschoppen en Rome. Enkele voorbeelden mogen vermeld worden:
In 1919 had in Utrecht de eerste Katholiekendag plaats als een nadrukkelijke manifestatie van 'Roomschen dat zijn wij'.
In 1924 in Amsterdam: Internationaal Eucharistisch Congres.

De Nederlandse katholieken kunnen zich nu laten zien.
Een uitgebreid netwerk van culturele, maatschappelijke en ook politieke organisaties en instellingen is in deze jaren opgebouwd, zodat wij later konden spreken van de 'Katholieke' zuil. Want voor *bijna alle* terreinen van het leven werden eigen instituties opgericht en uitgebouwd.
De financiële offervaardigheid van de Nederlandse katholieken doet ons nu nog versteld staan.
Het is ook de tijd van de *Grote Missie*. Geen land ter wereld zond zoveel missionarissen uit naar verre landen als ons land en de Nederlandse katholieke kerk werd tot voorbeeld gesteld aan de katholieken in andere landen. Duizenden mannen en vrouwen zwermden over de hele wereld uit om het Evangelie uit te dragen, geweldig gesteund door een groot thuisfront van zelatricen, missiebusjes en missieblaadjes.
Katholieke scholen, kloosters, seminaries en studiehuizen, katholieke ziekenhuizen, sanatoria en gestichten, parochiehuizen en verenigingsgebouwen illustreerden 'Het Rijke Roomse Leven', maar ook de vruchtbare werken daarvan.
Duizenden religieuzen en ook leken hebben hun leven letter-

lijk en figuurlijk gewijd aan de zorg voor de hulpbehoevende geloofsgenoten en jeugd.
De gezondheidszorg was eerst toevertrouwd aan zusters en broeders en later deden ook leken hun intrede (bijvoorbeeld in het Wit-Gele Kruis). Aangezien het bij de gezondheidszorg niet slechts om zaken van leven en dood ging, maar ook om de *morele* gevaren die het goede 'katholieke gezin' konden bedreigen, moest door de kerk ook waakzaam gelet worden op die gevaren en zo kennen we nog het gezegde: 'Twee geloven op een kussen ...' en werd gemengde verkering als een bedreigend kwaad gezien.
Ook moeten wij nog vermelden de schoolstrijd, die in 1920 eindigde met de financiële gelijkstelling van het confessioneel lager onderwijs met het algemeen onderwijs, zodat er later weer R.K. scholen, ULO's en middelbare scholen opgericht konden worden alsmede katholieke kweekscholen.

In 1912 starten de R.K. Leergangen Tilburg hun lerarenopleiding, in 1923 de R.K. Universiteit Nijmegen, in 1928 de R.K. Handelshogeschool Tilburg, enzovoort.
Wij vermelden nog: de Katholieke Radio Omroep, de Katholieke dag-, week- en maandbladen, missietijdschriften, vak-, stands-, ontspannings- en jeugdbladen.
Op het terrein van jeugdorganisatie, sport en vrije tijd moest de kerk blijven waken voor de 'moderne' invloeden van buiten en daarom waren er in deze jaren zoveel mogelijk eigen R.K. clubverbanden.
Ook op politiek gebied kwam het Nederlandse katholicisme tot volle wasdom: R.K. Staatspartij – KVP.

Hoe beleefden wij al die positieve geluiden?

Ook al wist men in de bisdommen dat eenheid bovenal geboden was om de vruchten van de emancipatie te kunnen bewaren, toch werd het steeds lastiger de veelheid van belangen voor iedereen aanvaardbaar over te brengen. In de jaren voor de oorlog kwam de eerste aanzet tot verandering, als een soort voorspel van de latere vernieuwing. Bijvoorbeeld: in de liturgie werden de gelovigen meer bij de liturgie betrokken, katholieke actiegroepen, studentenverenigingen, oecumenische beweging en een eerste aanzet tot kinderbeperking door periodieke onthouding.

En de economische crisis van de 30er jaren vormde ook voor vele katholieke organisaties een crisis. De encycliek Quadragesimo Anno reikte een helpende hand.

De oorlogsjaren 40-45

Wij vragen ons af of ook het kerkelijk leven veel veranderde door de oorlog. Het spreekwoord werd waar: 'Nood leert bidden' en de kerken zaten nog voller. Van de andere kant hebben de katholieken tijdens de oorlog heel duidelijk bewezen goede vaderlanders te zijn (enkele uitzonderingen daargelaten). De kostbare eenheid werd bewaard en ook door de leiding en het gezag van de bisschoppen (Mgr Johannes de Jong!) zijn de katholieken voor het grootste deel met een goed geweten en opgeheven hoofd de oorlog doorgekomen. Velen, ook vele priesters, gaven leiding aan het verzet en enorm veel onderduikadressen werden

KARDINAAL DE JONG

Toen ik pal stond voor de rechten
Van ons volk, heb ik gebeden,
Dat mijn strijd mocht zijn volstreden
Om oud wanbegrip te slechten.

Waarheidsliefde dreef mijn woorden,
Die bedrog noch arglist kenden.
Niemands recht kon ik zien schenden,
Niemands eerlijkheid vermoorden.

Mijn gedachtenis vereren
Allen, die mijn daden lazen,
Doch hun hulde komt van dwazen,
Zo zij zich naar God niet wenden.

Heer, ik heb Uw naam beleden,
Dankbaar bracht ik offergaven.
Gun Uw dienaar thans Uw vrede,
Spaar ons volk het lot van slaven!

Anton van Duinkerken

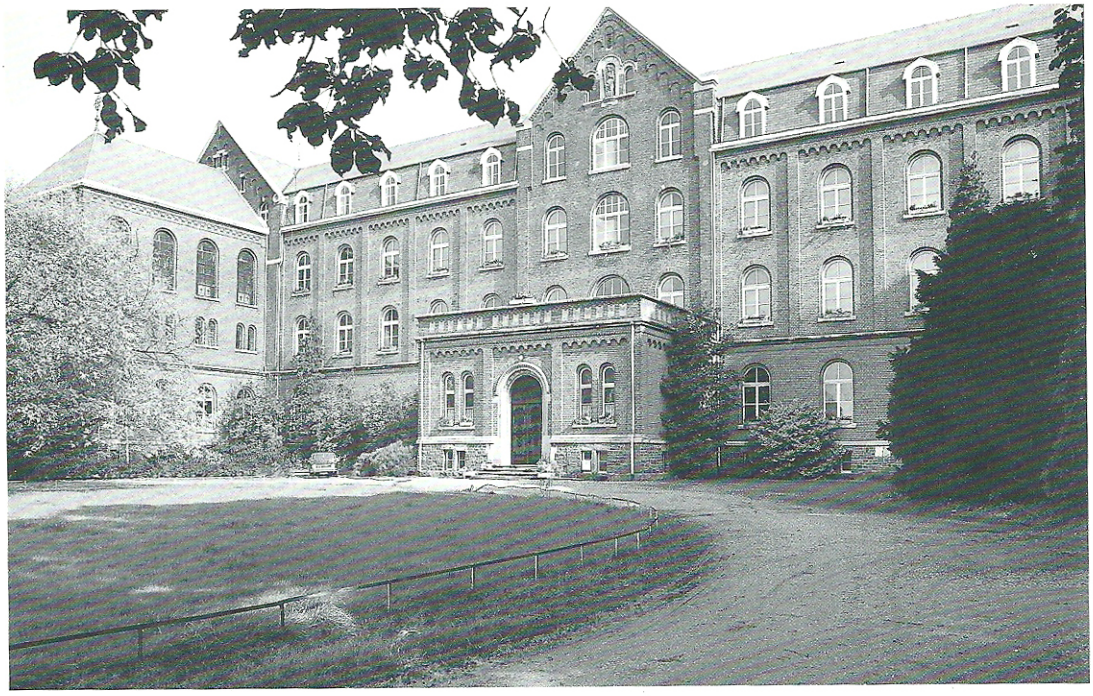
geschapen. Maar ook onder hen moesten velen als martelaren geofferd worden in de gevangenis en concentratiekampen.
Ook werd er natuurlijk al nagedacht over de toekomst van bevrijd Nederland en kwam men tot de conclusie dat dan de 'hokjesgeest' eens doorbroken moest worden en dat ook onder de kerken een betere samenwerking moest komen op weg naar een eerlijke oecumenische beweging.

1965-2000

Van deze jaren waarin wij nu leven, durven wij niet meer zoveel te melden. Maar dit is een vaststaand feit: Het Nederlands Katholicisme maakt sedert de jaren 60 een verschrikkelijke crisis door zoals het sinds de Hervorming niet meer beleefd heeft.
Deze crisis heeft vele oorzaken, niet alleen van de 60er jaren, zoals reeds vermeld, maar de hele samenleving is geseculariseerd. Godsdienst, religie speelt niet meer de belangrijkste rol in de samenleving. Onze horizon op de wereld is verbreed en elke dag ervaren wij dat wij niet meer leven in een christelijke wereld.
En juist door de ontwikkelde techniek en communicatiemogelijkheden is de aarde zo klein geworden, dat wij de verschillende godsdiensten dagelijks al ervaren als binnen dezelfde straat. De verdeeldheid van katholieken in progressief en conservatief, deze polarisatie is een schandaal geworden en een struikelblok voor de zending die het christelijk geloof in de wereld heeft te vervullen.
Toch moge deze crisis ons niet de moed ontnemen. Wij leven naar het jaar 2000 en onze Paus, de grootste 'optimist', roept ons op om Jezus' boodschap opnieuw verstaanbaar te maken en door te geven, ook aan de jeugd. Onze cultuur is vaak zo weinig inspirerend. Mensen hebben langzaamaan genoeg van onoprechtheid en schijnheiligheid en zoeken toch weer naar waarden en normen die zin en betekenis en innerlijk houvast bieden.
Heeft de Heer zelf ons niet de garantie gegeven: 'Ik ben met u tot aan het einde der tijden'!?

Een merkwaardige vondst

Het zal gebeurd zijn zo ongeveer 1915. Op een wintermorgen ging Mia Verwaijen, toen ongeveer 7 jaar, vanaf haar ouderlijke woning aan de Marktstraat (hotel Verwaijen, later ambtswoning van de burgemeester, nu deel uitmakend van het kantorencomplex van het Berghse gemeentehuis) naar de vroegmis van 7.00 uur. Het was nog donker.
Met een van haar zussen wil zij het kerkportaal binnengaan, maar vlak voor de kerkdeur struikelt zij over iets dat daar op de grond ligt. Gelukkig krabbelt zij weer overeind. Zij heeft zich een beetje bezeerd; het valt mee met de pijn. Maar wat ligt daar op de grond? In het zwakke schijnsel dat vanuit het kerkportaal naar buiten valt, ziet Mia een blinkend voorwerp: het lijkt wel een grote V. Zij wil het oppakken, maar het metalen ding is behoorlijk zwaar. Toch lukt het haar met de hulp van haar zusje de grote V opzij tegen de kerkmuur te zetten. Maar nu gaan zij snel naar binnen: de H. Mis kan elk ogenblik beginnen. Straks zullen zij wel eens kijken wat het voor een ding is.
Mia en haar zus kunnen het einde van de Mis haast niet afwachten. Als zij buiten komen, is het licht geworden. Zij laten de andere kerkgangers voorgaan en lopen dan naar het plekje waar hun vondst staat. Nu pas kunnen zij zien wat daar vanmorgen in het donker heeft gelegen. Het is de romeinse V die 's-nachts van de wijzerplaat naar beneden is gevallen.
Mia en haar zus besluiten om naar de pastorie te gaan. De pastoor is verrast een en ander te horen. Hij zal zorgen dat de V opgeborgen wordt. De beide meisjes Verwaijen beloont hij met een grote reep chocolade.

In 1910 kwam het robuuste klooster van de Duitse Jezuïeten vlak bij de grens gereed.

Door twee evenementen krijgt katholiek 's-Heerenberg in het eerste kwart van de eeuw landelijke, zelfs internationale bekendheid.

Het eerste is de stichting van het klooster van de Duitse Jezuïeten, waarin nu Gouden Handen gevestigd is. Het klooster was bedoeld als studiehuis voor Jezuïeten, omdat het hun verboden was in Duitsland zelf studiehuizen te bezitten. Het was een gevolg van de door Bismarck gevoerde Kulturkampf. In 1910 betrokken de Jezuïeten het nieuwe klooster.

Ter gelegenheid van de 'Zevende Geldersche Katholiekendag op zondag 31 augustus 1924 te 's-Heerenberg' nemen de hoge bezoekers het defilé af onder de luifel van hotel Verwaijen. Links Mgr Scheifes en rechts Mgr Jöppen.

Het tweede is de Gelderse Katholiekendag die in 1924 in 's-Heerenberg werd gehouden. Op de Molenberg in het bos werd in de open lucht de heilige Mis gevierd en in het Sint-Jozefgebouw werden de sectiebijeenkomsten gehouden. Een grote optocht en een pontificaal lof in de Sint-Pancratiuskerk sloten het gebeuren af. Jammer dat het de hele dag regende.